

מִיָּם הַיָּם

"אין לו להקדוש ברוך הוא בעולמו אלא ארבע אמות של הלכה בלבד" (ברכות ה').

גליון 235

שאלות המצוות

אייר תשע"ד

ההלכות נפרכו ע"י הרב יהודה אריה הלוי דינר שליט"א - רב ביהמ"נ "דברי שור" ב"ב

מדיני "מוריד הטל" - "ותן ברכה"

מתי מתחילים

יום א' של פסח, נוהגין בארץ ישראל לומר "מוריד הטל" במקום "משיב הרוח ומוריד הגשם" ובחול"ל בני אשכנז לא מזכירין טל, וממשיכים מיד "מכלכל חיים".

טעה ואמר "מוריד הגשם"

אם טעה ואמר "מוריד הגשם", אם נזכר לפני שסיים ברכת "מחיה המתים", חוזר לתחילת הברכה, ואם נזכר לאחר שסיים הברכה, אפילו עדיין לא התחיל ברכת "אתה קדוש" (ובשאר מקומות עדיין יכול להשלים שם כמו בתוך הברכה), בזה מקריע המשנ"ב שיחזור לתחילת שמו"ע, מכיוון שג' ברכות ראשונות נחשבים כברכה אחת, (שו"ע סי' קי"ד ס"ד, וביביאור הלכה" ד"ה ואם). ואם אמר רק "ברוך אתה ד' " יאמר "למדני חקיד" ויחזור ל"אתה גבור" (משנ"ב סי' קי"ד). ויש סוברים שאפילו נזכר באמצע הברכה חוזר לראש ("ביאור הלכה" בשם הגר"א).

חזר בו תוכ"ד

אמר "מוריד הגשם", ותוכ"ד חזר ואמר "מוריד הטל" יש סוברים שיצא, וכעין שמצינו בכל מקום שמנהיג חזרה תוכ"ד (הגר"ש אלישיב זצ"ל), ויש סוברים שלא יצא, ועדיין צריך לחזור לראש הברכה, דהוי כאילו הזכיר שניהם (שו"ת "שבט הלוי" ח"ו תשי"ז). ולא דמי לדברי "ביאור הלכה" סי' קי"ז סיג בשם "חיי אדם", דשאלה שאני עיי"ש).

מסופק מה אמר

אם מסתפק איזה נוסח אמר "מוריד הטל" או "מוריד הגשם", אם הוא תוך לי יום, חזקה שאמר "מוריד הגשם" וצריך לחזור ולהתפלל. וכן אם נזכר לאחר שעבר אותו זמן תפילה, צריך להתפלל בתפילה הבאה תפילת תשלומין. ואם הסתפק לאחר שעברו לי יום או לאחר שאמר תשעים פעם "מחיה מתים אתה רב להושיע מוריד הטל", חזקה עליו שכבר התרגל לנוסח החדש, ואין צריך לחזור.

מסופק אם הורגל

ואם גם לאחר לי יום או לאחר שאמר תשעים פעם עדיין מרגיש שלא התרגל לגמרי, אמרינן בזה ספק ברכות להקל, ולא יחזור, אך אם אפשר לו יתפלל בתורת נדבה וישנה (שו"ת "רב פעלים" או"ח ח"ב תשי"ז).

אמירת "ותן ברכה" בשבת

מותר גם בשבת להרגיל עצמו ע"י אמירת תשעים פעמים "ותן ברכה", דהרי מלמד עצמו איך להתפלל, ואין בזה איסור הכנה (הגר"ש ז"א אויערבך זצ"ל והגר"נ קרליץ שליט"א).

ספירת העומר, דיני אבילות

עניית אמן באמצע הספירה

שאלה: באמצע ספירת העומר, האם אפשר לענות 'אמן' על ברכת חברו או קדיש וכד'?

תשובה: כתב המשנ"ב (סי' תפ"ט ס"ק טו) שאם באמצע השבוע ספר ימים בלי שבועות נמי יצא, אבל ביומא דמשלים שבועות, אם ספר ימים לבד י"א שיצא וי"א שלא יצא (משנ"ב ס"ק ז' ושעה"צ שם). ולפי"ז באמצע השבוע שכבר יצא בזה, מעיקר הדין יכול לענות אמן אבל ביומא דמשלים שבוע כיון שיש סוברים שבשבועות עדיין מעכב אין לענות יאמן עד שגמר לספור (הגר"נ קרליץ שליט"א).

אמירת לשם ייחוד

לענין שנהג לומר קודם ספירת העומר "לשם ייחוד..." לקיים מצות עשה של ספירת העומר כמו שכתוב בתורה..." אין לחשוש בו משום 'בל תוסיף', אפילו לרוב הפוסקים שסוברים שספירת העומר מדרבנן, משום הכוונה שרבנן תיקנו כעין מה שכתוב בתורה ('הליכות

שלמה", פסח פי"א ס"ב).

וע"י "ביכורי יעקב" (סי' תרנ"ח סו"ק א') שפליגי הראשונים אם בירושלים בזה"ז יש מצוה דאורייתא של לולב, ולכן מי שגר שם צריך לכוון או לשם דאורייתא או דרבנן, דלפי הרמב"ם אם מכוון למצוה דרבנן הרי עובר ביבל תגרע' אלא יכוון בכוננת ספק ומסיים שם: "בודאי חכמי ירושלים אין צריכים לי ולהוראתי מכ"מ הנלעני"ד כתבתי להלכה" ע"י שם.

ל"ג בעומר וכן ג' ימי הגבלה שחל במוצש"ק

השנה (תשע"ד) שלי"ג בעומר חל במוצש"ק מותר להסתפר בערב שבת שלפניו משום כבוד שבת (רמ"א סי' תצ"ג ס"ב), אבל במוצאי שבת, ליל ל"ג בעומר אסור להסתפר כיון שעדיין נוהג בו אבילות (הגר"ש אלישיב זצ"ל, ובעל "שבט הלוי" שליט"א והגר"נ קרליץ שליט"א). ותזמורת אסור לשמוע אפילו בע"ש דלא שייך בזה כבוד שבת, וכן במוצש"ק אסור עד יום ראשון בבוקר (הגר"נ קרליץ שליט"א). וכל זה לבני אשכנז שמסתפרים ביום ל"ג, אבל לבן ספרד שמסתפרים רק ביום ל"ד לעומר כיון שאין זה קרוב כ"כ לשבת אסור להסתפר ביום ששי.

וכעין זה כשר"ח סיון חל ביום א' לנוהגים היתר תספורת מרי"ח, יש אומרים דמותר להסתפר בערב שבת שלפניו (פמ"ג שם). ויש חולקין בזה ("חכמת שלמה" שם). וכן השנה (תשע"ד) שחל א' דשלושת ימי הגבלה ביום א', לנוהגים היתר בשלושת ימי הגבלה תלוי בפלוגת פמ"ג ו"חכמת שלמה" הני"ל אם מותר ביום ו' שלפניו (ספר "דרכי יוסף צבי").

שאלות המצוות

הקנה טליתו לחברו

שאלה: היקנה טלית לחברו כדי שיוכל המקבל לברך עליו, ואח"כ חוזר והקנה לבעלים, האם צריך הבעלים לחזור ולברך כשמקבל את הטלית בחזרה?

יסוד השאלה האם כיון שעכשיו אין הטלית שלו, ולא יכול לברך עליו הוי כמו היסח הדעת, (וכעין מה שמבואר לגבי תפילין שאם נקרע הקשר צריך לחזור ולברך כיון שנעשה מצב של פסול, וכמבואר בשו"ע סי' כ"ה סעיף י"ב, הי"נ כיון שנעשה לטלית שאולה שפטור מציצית, אולי זה נחשב היסח הדעת).

תשובה: אם נקרעה הציצית ונפסל הבגד אז נחשב כהיסח הדעת אז כשנכנס לבית הכסא שאסור לקיים שם מצות תפילין נחשב כהיסח הדעת, משא"כ כשמשאל הבגד לחברו שהבעלים ראוי לקיים המצוה והבגד לא נפסל, אין זה נחשב היסח הדעת (הגר"ח קניבסקי שליט"א). ועוד דדעת המג"א (מובא במשנ"ב סי' י"ד ס"ק י"א) שאם ברכו על טלית שאולה אין זו ברכה לבטלה, ע"י שם. נמצא שאין כאן הפסק כלל ולכן כשחוזר וקונה את טליתו לא יברך שנית (ועיי"ע ספר "עמק ברכה" דיני ציצית אות י"א).

לקח טלית מחברו

שאלה: לצורך ברכת כהנים לקח טלית מחברו שהוא עדיין באמצע שמו"ע (וזה שלא כדי להפריעו בכונתו), האם כשמחזירו אח"כ צריך בעל הטלית לברך עליו?

יסוד השאלה הוא דקי"ל שאם מוריד טלית על מנת להחזירה, לדעת הרמ"א (סי' ח' סעיף י"ד) אינו צריך לברך עליה, ואם נפלה הטלית מעצמה לגמרי צריך לברך עליה (וכמבואר שם סעיף ט"ו) אם כן בנד"ד שהמתעטף לא היה דעתו להחזירה אבל הכהן שהורידה היה לו דעת להחזירה, האם זה מועיל או לא.

תשובה: מסתבר מכיון שהכהן הוריד את הטלית על מנת להחזירה נחשב שיש בזה דעת להמשך הלבשה ואינו צריך לברך עליה (הגר"ח קניבסקי שליט"א).

סדר החיובים לעלייה לתורה ביום חול

שאלה: בקריאת התורה בשני וחמישי נכחו בעל ברית ויארציט, ושניהם ישראלים, מי מקבל עליה לשלישי? תשובה: א. סדר החיובים בשני וחמישי הוא:

בית הוראה ע"י ביהמ"נ "דברי שיר", רח"י זכריה 4, בני ברק. פתוח כל ימות השבוע (א'-ו): בבוקר בין השעות 09:00 - 09:30, אחה"צ (א'-ה') בין השעות 13:45 - 14:15. טל': 03-6194741

03-6197674

בית הוראה ופיקוח

1. חתן ביום חופתו (רק אם החופה לפני שקיעה"ח).
2. יארציט בו ביום.
3. בר מצוה בו ביום.
4. אבי הבן ביום מילת בנו.
5. אבי הבת כשקורה לה שם.
6. בעל יולדת שאשתו באה היום לבית הכנסת או שעבר מ' יום לזכר ופי' לנקבה ("ביאור הלכה" סי' קל"ו).

ג. אורח שאינו מתפלל קבוע בבית הכנסת והוא חיוב, אף שחיובו עדיף יותר במעלה משאר החיובים, אין בכוחו לדחות חיוב של אחד מהמתפללים הקבועים (שם).

ג. מתפלל קבוע ונקרא המשלם דמי חבר לקהילת בית הכנסת שבו מתפלל ומשתייך, וכן עניי המקום שגרים שם בקביעות ומתפללים שם אע"פ שאינם משלמים מחמת עניותם. וכן משרתי בית הכנסת (הגבאים, השמשים וכיו"ב), כל אלו נקראים קבועים כבר מהיום הראשון שבאים ("פסקי תשובות" סי' קל"ב 118).

ד. במקום שיש ב' חיובים שווים בדרגה וא"א לתת לשניהם יטילו גורל ביניהם, ואם אחד מהם הוא תלמיד חכם, הוא קודם (שם).

ה. בכל החיובים הנ"ל אם טעה הגבאי וקרא לחיוב אחר שלא עפ"י הסדר או אף לאדם שאינו חיוב, יש לו לעלות והחיוב נדחה ("דעת תורה" סי' רפ"ב).

ברכת "חכם הרזים" בביאת המשיח

שאלה: ב"ר"ח אדר שני תשע"ד ברכנו ברכת "חכם הרזים" ברוב עם, ובמעמד גדולי הדור, והסתפקו אח"כ מה יהיה אם זוכה שמשיח יבוא בקרוב תוך שלושים יום ויהיה פעם שניה מעמד גדול יותר, האם יברכו שנית ברכה זו או לא?

תשובה: כמו שמצינו בשאר ברכות הראיה שתוך שלושים לא מברכים ("ביאור הלכה" סי' רי"ח סי' ומשנ"ב סי' רכ"ו סי"ק ב') ה"נ בזה, ועכ"פ נשאל אז את אליהו הנביא (הגר"ח קניבסקי שליט"א).

תפילה בכוונה או קריאת התורה כהלכתה

שאלה: יש ב' מנינים בשבת בבוקר, אחד שמתפללים לאט ובכוונה, אבל הבעל קורא לא מומחה כ"כ, ועכ"פ יוצאים ידי קריאת התורה רק בדיעבד. ויש מנין שני שמתפלל מהר אבל הבעל קורא הוא מומחה, היכן עדיף להתפלל?

תשובה: חיוב תפילה הוא על כל יחיד ויחיד, והוא חייב לדאוג שיוכל להתפלל בכוונה (ולכוון השמות בכוונה), משא"כ קריאת התורה הוא חיוב על כלל הציבור, ולכן עדיף מקום שמתפללים לאט ובכוונה (הגר"ח קרליץ שליט"א).

קריאת שם לבת

שאלה: מתי נוהגים לקרוא שם לבת, האם לקרוא מיד או לחכות עד שבת?

תשובה: נחלקו המנהגים מתי לתת שם לבת. יש נוהגים לקרוא בשם בקריאת התורה הראשונה (ספר "תפארת בנים" מבעל "דרכי תשובה" סוף הספר תשובה ר"ה), וכעין זה כתב שו"ת "כוכב מיעקב" (אביו של הגאון מטשעבנין זצ"ל סי' קנ"ט), וז"ל: "אתמול בעת תפילת שחרית ילדה זוגתי הרבנית תחי' בת למזליט", ובעת קריאת התורה בא המבשר ועליתי לתורה וקראתי שמה" עכ"ל.

ויש סוברים בפשיטות שהמנהג הוא לתת שם בשבת ("סידור יעב"ץ" סדר מילה אות ב', שו"ת "מנחת יצחק" ח"ד סי' קי"ז, וע"ע ספר "פסקי תשובות" סי' קל"ו 102).

קידוש במקום סעודה

שאלה: לאחר הקידוש אכל כזית עוגה רק בגלל שאכל דג מלוח (שלא ישרוף לו הגרון), האם זה נחשב לקידוש במקום סעודה?

יסוד השאלה הוא דאיתא בשו"ע (סי' ר"ב) שאם אוכל מיני מזונות רק בשביל דג מלוח יש לו דין טפל וברכת "שהכל" על הדג מלוח פוטרו. (והיינו כשאין לו הנאה מהמזונות עצמם דאלי"כ צריך לברך על המזונות), ואם כן ילי"ד האם יש להם חשיבות לסעודה או לא?

תשובה: מסתבר שמכיון שאין לו חשיבות של מזונות כלל רק דין טפל אינו יוצא בזה דין קידוש במקום סעודה (הגר"ח קרליץ שליט"א).

דג מלוח ומזונות מחוץ לסוכה

וכעין זה מבואר ב"מקור חיים" (ל"חוחות יאיר" סי' תרל"ט), שאם אוכל דג מלוח ביחד עם יותר מכביצה מזונות מדין טפל, מותר לאוכלו מחוץ לסוכה כיון שאין בו חשיבות כלל.

כזית מצה ודג מלוח

וכעין זה יש לדון במי שיש לו רק כזית אחד של מצה לליל הסדר שצריך קודם לאכול כל הסעודה ואח"כ לאכול כזית מצה, ולאחר שכבר שבע אכל כזית מצה עם דג מלוח, האם קיים בזה מצות אכילת מצה, אך בזה מסתבר שצ"ע, הגם שלא מברך עליו ברכת "המוציא" מכיון שלא צריך חשיבות סעודה רק עצם אכילת כזית מצה.

להוריד סדין בשבת

שאלה: כיסה עגלה עם סדין בערב שבת כדי שלא יקפץ עליו התול או כדי שלא יתכלך, האם מותר להורידו בשבת?

תשובה: אם יש לו גגון שהוא גם פתוח זה רק תוספת לאוהל וכמו שמותר להניחו בשבת מותר ג"כ להורידו בשבת, אבל אם יש לו אוהל רק מהסדין עצמו, כמו שאסור לעשות אוהל ארעי בשבת ואסור להניח סדין על גבי עגלה משום אוהל, ה"נ אסור לסלקו בשבת משום סותר.

שקל ליום על איחור בפירעון הצ'ק.

שאלה: יש גמ"ח המלווה בתנאי שמביא צ'ק פקדון, ועל כל יום שמאחר להביא את צ'ק הפקדון צריך לשלם שקל אחד תרומה לגמ"ח, האם יש בזה שאלה של רבית?

תשובה: כיון שהתשלום לא הוה על 'אגר נטר' כלל, רק על האיחור בפירעון הצ'ק, דהיינו איחור הבאת המשכון אין בזה איסור רבית כלל.

סעודת שבע ברכות בשבת

שאלה: בליל שבת לאחר סיום הסעודה וברכת המזון, הגיעו החתן והכלה לאולם וכולם שוב נטלו ידיים לכבודם (הם לא סעדו עד עכשיו מחמת אונס), האם אפשר לברך ברכת שבע ברכות בלי פנים חדשות? יסוד השאלה הוא דבבי סעודות ראשונות לא צריך פנים חדשות בגלל חשיבותה של סעודת שבת שהוא במקום פנים חדשות (וכמבואר בשו"ע אה"ע סי' ס"ב סעי' ח'), אבל כאן הרי כולם כבר יצאו ידי סעודת ליל שבת, ורק לגבי החתן והכלה הוא חיוב סעודת שבת, האם צריכים פנים חדשות כדי לברך ברכת שבע ברכות.

תשובה: מסתבר שכיון לגבי החתן והכלה היא סעודת חיוב של ליל שבת ויש בה חשיבות סעודה, אפשר לברך ברכת שבע ברכות בלי פנים חדשות (הגר"ח קניבסקי שליט"א).

לא תחמוד

שאלה: הקנה בגדו לחברו בכותל לפטור עצמו מקריעה, ואח"כ הקונה לא רצה להחזיר לו את הבגד, האם מותר להפצירו שיחזיר הבגד?

יסוד השאלה הוא דאיתא ברמב"ם (גזילה פ"א ה"ט) כל שמרבה עליו רעים או הפציר בו עד שמכרם לו הרי זה עובר ב"לא תחמוד", ע"י שם, האם גם בזה שמפציר להקנותו בחזרה יש משום "לא תחמוד"?

תשובה: כל זה כשחומד חפץ שבעצם שייך לחברו, משא"כ בזה שבעיקרו היה שלו, ורק הקנה כדי להיפטר מקריעה, אין בזה משום "לא תחמוד" כלל (הגר"ח קרליץ שליט"א).

לווה יין לקידוש ונמצא יין יקר

שאלה: בליל שבת הלך לשכון וביקש בקבוק יין לקידוש, במוצ"ק בא לשלם לשכן. אמר לו השכן שזה היה יין מיוחד, שכל בקבוק עולה שלוש מאות ש"ח. השואל היה מסתפק בבקבוק יין פשוט, האם חייב לשלם את מחיר היין היקר?

תשובה: מכיון שאילו היה יודע שהיין יקר כל כך בודאי לא היה מעוניין בזה, וצריך לשלם רק מה שנהנה, וכעין מה שמבואר בגמרא (כתובות ל"ד): שיתמיים שחשבו שבהמה זו של אביהם משלמים דמי בשר בזול, דהיינו כמה שזה שווה להם, וה"נ אומדים כמה היה מוכן לשלם עבור יין יקר, ואם אומר לא הייתי קונה רק יין פשוט, לא חייב לשלם יותר מזה.

קניית חפץ בכספי מעשר

שאלה: קנה מכונה מכספי מעשר כדי לתת לעני והיה מבצע של אחד ועוד אחד, וקיבל מכונה בחינם, האם גם המכונה השנייה שייכת לרשות מעשר או לא?

תשובה: איתא בשו"ע (ח"ו"מ סי' קפ"ג ו') אם נתן כסף לשליח לקנות והוסיפו לו דבר קצוב מחלקים בין השליח למוכר, והוסיף הרמ"א שאם המוכר אמר לו בפירוש שנותן לשליח הרי זה של השליח, ומפרש הסמ"ע (סי"ק י"ח) דעיקר הטעם תלוי למי כוונת הנותן לבעל המעות או לשליח, ע"י שם.

ולפי"ז בנד"ד שיש מבצע הרי לא משנה לבעל החנות מי זה השליח שהגיע, העיקר אצלו הוא בעל המעות, שממנו הוא מקבל את הרווח שלו, ולכן בנד"ד מסתבר שהמכונה שייכת לכספי מעשר.

קונה המיליון שזכה בפרס

שאלה: עמד בתור עם עגלה מלאה דברים והסכים שחברו יקדימו, מכיון שיש לו רק מוצר אחד, וחברו זכה בפרס גדול מכיון שהוא היה קונה המיליון ברישת זו, למי שייך הפרס?

יסוד השאלה שהראשון שעמד בתור טוען שמכיון שהוא זה שעמד קודם בתור ממילא הפרס שלו, ונתן לחברו רשות רק להשתמש בתורו, אבל הפרס עדיין שייך לו היות שהוא היה צריך להיות הקונה המיליון, האם יש דברים בגו.

תשובה: זה שעומד בתור ליד הקופה אין לו שום זכות ממונית לקנות, רק זה הסכמה בין הקונים שיהיה סדר, ולא שייך לומר שזכה בפרס, ופשיטא שהפרס הוא לחברו שבפועל קנה שם וקיבל את סכום הפרס (הגר"ח קרליץ שליט"א).

ועוד, הרי הראשון היתה לו עגלה מלאה מוצרים ויכול להיות שעד שהיה גומר לעשות את החשבון, קונה אחר כבר היה זוכה בו בקופה השניה, ונמצא שבכלל לא ברור שהוא היה זוכה.